ఇజ్జత్

రంగారావు ఓ నిశ్చయానికి వచ్చాడు. వెంటనే చేతి సంచిలో రెండు షర్ట్లు, ఒకధోవతి, ఒక బనియన్, ఒక టవల్ వేసుకున్నాడు. చెప్పులు తొడుక్కుంటుండగా, తల్లి విధవావిడ, ఎదురుపడి "ఎక్కడికి వెడుతున్నావురా?" అని అడిగింది. "అడిగావూ?" అని విసుక్కున్నాడు రంగారావు. తల్లి కిక్కురు మనకుండా లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. అప్పటికే రెండు అపశకునాలు ఎదురుపడ్డాయి. వెడుతున్న పని అవుతుందో, లేదో అనే సందేహం కలిగింది అతనికి. తీరా బయల్దేరుతూ అపశకునాలను గూర్చి ఆలోచించడం మంచిది కాదనుకున్నాడు రంగారావు. చప్పున యింట్లోంచి బయల్దేరాడు. వాకిలిగుమ్మం దాటాడో, లేదో ఎక్కడినించో ఒక తుమ్ము వినపడింది. తిరిగి యింట్లోకి వెడదామా అని ఒక నిమిషం ఆలోచించాడు. కాని తిరిగి వెళ్ళడానికి మనస్సు ఒప్పలేదు. నిలుచున్న చోటు నించి కదిలాడు. సికింద్రాబాద్ స్టేషన్ దారిపట్టాడు. స్టేషన్ చేరుకునేసరికి, ఇంకా రైలురాలేదు. టిక్కట్టు కొని ప్లాటు ఫారం మీదికి వెళ్ళాడు. ట్రైన్ అరగంట లేటని తెలిసింది.

నిప్పుకుమల్లే మెదడు రాజుకుంటున్నది; పొగలకుమల్లే ఏవో ఆలోచనలు. తన పెద్దచెల్లెలు ఛాయ పెళ్ళికి, రెండు నెల్లుకూడా వ్యవధిలేదు. పెళ్ళిఖర్చులుకాక, వెయ్యిన్నూట పదహార్లు కట్నం. ముహూర్తంకూడా నిశ్చయమైంది. బహుశా వివాహానికి మూడువేలదాకా ఖర్చు కావచ్చు. సంబంధం

చాలామంచిది. పెళ్ళికొడుకు బుద్ధిమంతుడు, బి. ఎ. ప్యాసై నాడు. తనకుమల్లే సెక్రటేరియట్‌లో గుమస్తా ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. నెలకి వందరూపాయలదాకా ఆదాయం వుంటుంది, ఏ బాదరబందీ లేదు. ఆ ఆదాయంతో భార్యా భర్తలు సుఖంగా కాలం గడపవచ్చు. తనదగ్గర డబ్బులేదు. తనకి వచ్చే ఆదాయంతో భుక్తి గడవటమే కష్టసాధ్యంగా వుంది.

ఇట్టి పరిస్థితులలో మూడువేలు తనెక్కడ తేగలడని? ఇది కానికాలం, అప్పు ఎక్కడ పుడుతుందని? పుట్టినా, తనకు తీర్చే తాహతులేదు. ఇచ్చేవాడుకూడా ఏమిచూసి ఇస్తాడని? రఘునాథపల్లెలో తమకు ఒక బావి, పది ఎకరాల ఖుష్కీ వుంది. బావిక్రింద ఎకరం. ఎకరంన్నర తరీ వుండవచ్చు. బావి తాకట్టు పెట్టి అయిదారువందల రూపాయలు తీసుకురావచ్చు. అయిదారువందలు ఏ మూలకి వస్తాయని? అమ్మజూపితే మూడునాలుగు వేలదాకా రావచ్చు. కాని ఆభూమి కొనడానికి ఎవరైనా ముందుకు వస్తారో, లేదో—ఒక కాలంలో అది ఈనాంభూమి. తన తండ్రి పోయిన తరువాత, తనపేరన పట్టా అయింది. ఎందుకో ఈమధ్య ఈనాంభూములన్నీ పట్టాలు అవుతున్నాయట. మల్లయ్య కుటుంబం, తండ్రి తాతలకాలం నించీ, ఆభూమి సేద్యం చేస్తున్నది. "ఈ భూమిలో పుట్టి, ఈ భూమిలో పెరిగాం" అంటాడు మల్లయ్య. మనిషి దైవ భక్తి కలవాడూ, నెమ్మదైన వాడునూ. అతనికెన్నడూ తను కౌలుపత్రం వ్రాసియ్యలేదు. పట్టుపట్టి అతనూ వ్రాయించుకో లేదు. కౌలుగింజల విషయంలో ఏదో ముఖాముఖీ మాట్లాడుకోవడం, ఇంత అని ఒక నిర్ణయానికి రావడం, అతను సరే

ననడం. ఇదీ చాల కాలంనించి వస్తున్న పద్ధతి. వంశపారం పర్యంగా వస్తున్న ఆ పద్ధతికి తను ఎన్నడూ విరుద్ధంగా వెళ్ళలేదు. విరుద్ధంగా నడుచుకోవల్సిన అవసరంకూడా కలగలేదు. మల్లయ్య భూమిపన్ను తనే కట్టుకుంటున్నాడు. పన్నుపోనూ సంవత్సరానికి పుట్టెడు గింజలు యిస్తున్నాడు. శివుడుమీది పూలు తప్పినా, అతను కౌలుగింజ లివ్వడం ఎన్నడూ తప్పలేదు. కాని గడచిన రెండు సంవత్సరాలనించీ, తనకు మల్లయ్య దగ్గరినించి ధాన్యం ఏమీ రావడంలేదు. ఈ మధ్యనే అతను కూతురు పెళ్ళిచేశాడు. ఖర్చులోపడ్డాడు. కాగా గోరుచుట్టుపై రోకలిపోటు అన్నట్లు పక్కనున్న కుంట గండిపడి, ఆ భూమిలో ఒక సంవత్సరంనించీ ఏమీ పండడం లేదు. కుంట గండి పూడ్చడానికి తనకు గానీ, మల్లయ్యకు గానీ తాహతులేదు. కనీసం అయిదు వందల రూపాయి లయినా కావాలి. కుంట పెద్దది అయితే ప్రభుత్వం సహాయ మైనా పొందవచ్చు. తాలూకా కచేరీలో ధరఖాస్తు యిచ్చి కూడా చూచాడు మల్లయ్య. రెవెన్యూ అధికారి వచ్చి చోటు తనిఖీ కూడా చేసాడు. అది కుంట కానిదే! అతను మాత్రం ఏమి సిఫారసు చేస్తాడని? ఏదో పెద్ద బొంద.

అక్కడ వానాకాలంలో నీళ్ళు ఆగుతాయి. ఆ నీళ్ళన్నీ వరిచేనులోకి కొట్టుకొస్తాయి. ఎండా కాలంలో బావిలోని నీళ్ళు వరి పొలానికి చాలవు. ఫలితం, ఏ కారులోనూ, ఆ పొలం పండడం లేదు. మల్లయ్య తనకు కొలవ వలసిన ధాన్యం కొలవడం లేదు. పాపం అతను మాత్రం ఎల్లా కొలుస్తాడని – భూమిలో ఏమీ పండనప్పుడు. ప్రభుత్వం ప్రవేశపెడుతున్న భూసంస్కరణల ఫలితంగా, అతనికి లైసెన్సే

ఫారం దొరికింది. అతనికి కూడా ఆ భూమిలో కొంత హక్కు సంక్రమించినది. ఆ భూమినుంచి అతన్ని తొలిగించడానికి వీలు లేదు. భూమిని అమ్మదలచినా మొదట అతనికి అమ్మజూపాలి. అతను ఒకేసారి ధనం కక్కాల్సిన అవసరంలేదు. చిన్నచిన్న మొత్తాల్లో కొన్ని సంవత్సరాల వరకూ చెల్లిస్తూ వుండవచ్చు. అతని పరిస్థితి ఏ మాత్రం బాగులేదు. కనుక అతను ఆ భూమిని కొనుక్కోకపోవచ్చు. పైగా అతనికి కూటికీ, గుడ్డకీ జరగడం లేదని వినికిడి.

ఐనా భూమిపై తనకుగల హక్కుని వదులుకుంటాడా? భూమి వదులుకొని రాజీనామాయిస్తాడా? అసాధ్యం—భూమీ వదులుకోడు – రాజీనామా యివ్వడు. కాగా కౌలుగింజలు కొలువడు. ఈ రైతులకి భూమి అంటే అంత మమకారం ఎందుకో?

మొదట కౌలుగింజల విషయంలో వత్తిడి కలుగ జేయాలి. అతను ఎల్లాగూ యివ్వలేడు. ఆ తరువాత గొడ్డో, గోదో వేలం వేయడానికి ప్రయత్నించాలి. అప్పుల వాళ్ళ బాధ పడలేక, ఇటీవలనే అతను రెండు కోడెలు అమ్ముకున్నాడట. ఇక మిగిలితే ఒకటీ అర గొడ్డు మిగిలి వుండవచ్చు. ఉన్న ఒక్క గొడ్డు వేలం వేయడానికి పూనుకుంటే అతను బెంబేలు పడిపోతాడు. కాళ్ళ బేరానికి వస్తాడు. అప్పుడు నెమ్మదిగా భూమికి రాజీనామా యివ్వమని నచ్చ జెప్పి ఒప్పించాలి. మొదట ఒప్పుకోడు. ఎకరమో, అరో ఖుషీకి దాన మిస్తానంటే ఒప్పుకో వచ్చు. అప్పుడు భూమి అమ్మకానికి చూపితే నాలుగు రాళ్లు వొస్తాయి. తన గండం గట్టెక్కుతుంది. ఈ వ్యవహారమంతా ఎంతో చాకచక్యంతో

నడపాలి. దీనికి కరణం రామచంద్రయ్య సహాయం తనకు ఎంతైనా అవసరం. రఘునాథ పల్లెకు వెళ్ళగానే అతన్ని ముందు కట్టుకోవాలి. ఇల్లాంటి దగుల్బాజీ వ్యవహారాల్లో అతను దక్షుడు. అతనికి ఏదో ఆశపెట్టి వ్యవహారం సానుకూలం చేయించుకోవాలి. గుట్టుగా గ్రామంనుంచి బయట పడాలి. దానితో ఆ గ్రామానికీ, తమకూ మధ్యగల సంబంధ బాంధవ్యాలు తెగ తెంపు లవుతాయి.

రఘునాథపల్లె, తెలంగాణాలో ఒక మారుమూలలోని కుగ్రామం. ఆ గ్రామం ఇంకా సభ్యతకు కన్ను విప్పలేదు. భూసంస్కరణలకు సంబంధించిన వార్తలు ఇంతవరకు అక్కడికి ప్రాకలేదు. ఇంకా రోజులు జరిగితే పరిస్థితులు ఈవిధంగా వుండవు. విషమ పరిస్థితులు ఏర్పడక ముందే, వున్న ఆ కాస్త భూమి అమ్ముకోవడం శ్రేయోదాయకం. ఇంకా రోజులు గడిస్తే భూముల ధరలు మరీ పడిపోతాయి. దున్నేవాడికే భూమి అనే నినాదం అక్కడకూడా ప్రాకుతుంది. అప్పుడు భూములు కొనడానికి రైతు లెవ్వరూ ముందుకురారు. భూమి అమ్మివేయడం ఇప్పటికే ఆలస్యమైంది. ఇంకా జాప్యంచేస్తే అసలుకే మోసంవస్తుంది. ఛాయ పెళ్ళి నిశ్చయించుకోవడం మంచికే వచ్చింది. లేకపోతే భూమి అమ్మవలసిన అవసరం, అసలు ఏర్పడేదికాదు,

రంగారావు మానసికంగా ఒక గడ్డుసమస్యను పరిష్కారం చేసి, స్టేషన్ గడియారంకేసి చూచాడు. పదిగంటల అయిదునిమిషాలు అయింది. పదిగంటలకి తను ప్లాటుఫారం మీదికి వచ్చాడు. ఒక అయిదునిమిషాల్లో రఘునాథపల్లె చుట్టి వచ్చాడు. ఎందుకో, రంగారావుకు మానసిక కాలానికి,

భౌతిక కాలానికీ ఎంతో తేడా కనపడింది. మానసిక కాలం ఇట్టే వాయువేగంగా పరుగెడుతుంది. భౌతిక కాలం వున్న చోటునే వుండిపోతుంది. ఒకవేళ నడచినా మందకొడిగా నడుస్తుంది. ఈ భేదం ఎందుకుంటుందో అతని కేమీ అర్థం కాలేదు.

రైలు ... బస్సు ... కాలి నడకను ప్రయాణం చేసి రంగారావు సాయంత్రానికల్లా రఘునాథపల్లె చేరుకున్నాడు. తెచ్చిన చేతి సంచి తమ సాహుకారు ఇంట్లో పడేసి, కాళ్ళూ చేతులూ కడుక్కొని, తిన్నగా కరణం రామచంద్రయ్య ఇంటికి బయల్దేరాడు. రామచంద్రయ్య ఇంటి వాకిలి గుమ్మానికి రెండు వేపులా రెండు పెద్ద అరుగు లున్నాయి. రామచంద్రయ్య ఒక అరుగుమీద కూర్చొని ఒక రైతుతో ఏదో వ్యవహారాన్ని గూర్చి మాట్లాడుతున్నాడు. తనను చూడడం తోనే చేతులు జోడించి "రండి, పంతులుగారు, ఇదేనా రాకడ?" అని పరామర్శించాడు. రంగారావు "దీర్ఘాయుష్మాన్ మస్తూ" అని, ఏవో కుశల ప్రశ్నల్లోకి దిగాడు. రామచంద్రయ్య ఇంగితం గ్రహించి ఏవో నాలుగు మాటలు చెప్పి, తనతో కూర్చున్న రైతును పంపించి వేశాడు. ఆ వెంటనే రంగారావు వేపు తిరిగి "ఇంక చెప్పండి" అన్నట్లు చూచాడు.

తను ఏ పనిమీద ఆ గ్రామానికి వచ్చిందీ రంగారావు సవివరంగా చెప్పాడు. "మీ సహాయం లేకపోతే, ఈ పని ఏ మాత్రం సానుకూలం కా"దని కూడా హెచ్చరిక చేశాడు అతను.

"దానికేమి లెండి. ఉదయమే మల్లయ్యని పట్టి తెప్పిద్దాం" అన్నాడు రామచంద్రయ్య జవాబుగా.

"అల్లా అంటే కుదరదు — ఇది మీరు మీ స్వంత పనిగా భావించాలి. మల్లయ్యతో రాజీనామా ఇప్పించి, మంచి ధరకు ఆ భూమిని కాస్తా అమ్మించి పెట్టాలి" అని రామచంద్రయ్య చేయవలసిన పనిని, విస్పష్టపరిచాడు రంగారావు.

"ముందు మల్లయ్య దగ్గరినుంచి రాజీనామా రాబట్టుకోవడం, మనకు చాలా ముఖ్యం—ఆ తరువాత భూమి అమ్మకం అంటారా? అది అవలీలగా నిమిషాల్లో జరిగిపోతుంది. ఈవూరి రైతులదగ్గర మంచిధర పలకకపోతే, పొరుగూళ్ళనుంచి రైతుల్ని పిలిపిద్దాం" అన్నాడు రామచంద్రయ్య రాజీనామాకి సంబంధించిన వ్యవహారానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత యిస్తూ.

"ఈ వ్యవహారంలోంచి నన్ను ఎల్లాగైనా గట్టెక్కించండి. మీ చేతులతోనే ఛాయ పెళ్ళిచేసినవారవుతారు. కాగా మీ కష్టం నేనేమి ఉంచుకోను. అణాపైసలతో సహా చెల్లించుకుంటాను" అన్నాడు రంగారావు, చల్లకొచ్చి ముంత దాచుకోవడం దేనికనే ధోరణిలో.

తను రెండువందల రూపాయలు రామచంద్రయ్యకు యిచ్చేటట్టూ, అతను మల్లయ్య దగ్గర రాజీనామాయిప్పించి, ఆ పొలం, మూడువేలూ, నాలుగువేలకి మధ్య అమ్మించి పెట్టేటట్టూ, అన్ని విషయాలు ముఖాముఖిగా మాట్లాడుకొని, రామచంద్రయ్యతో రంగారావు ఒక ఒప్పందానికి వచ్చాడు.

"ఈ రాత్రికి మీరు నిశ్చింతగా వుండండి. రేపీపాటికి మీ వ్యవహారం ఫైసల్ కాకపోతే, నన్ను మారుపేరు పెట్టి పిలవండి" అన్నాడు రామచంద్రయ్య చివరిమాటగా.

"అయితే, నాకింక సెలవిప్పించండి" అని లేచాడు రంగారావు.

"సెలవు, నమస్కారాలు" అంటూ రామచంద్రయ్య కూడా లేచాడు అరుగుమీదినుంచి.

"దీర్ఘాయుష్యమస్తు" అని కదిలాడు రంగారావు అక్కడినుంచి. మరునాడు ఉదయం ఎనిమిదిగంటలకల్లా, రంగారావు కాలకృత్యాలు తీర్చుకొని, టీతాగి, కరణం రామచంద్రయ్య ఇంటికేసి వెళ్ళాడు. రామచంద్రయ్య తన ఇంటిముందు అరుగుమీద కూర్చొనివున్నాడు. అప్పటికే కావలివాడినిపంపి, మల్లయ్యని పట్టి తెప్పించాడు. ఎందుకో రంగారావుకు ఎడమ కన్ను అదిరింది. నిర్లక్ష్యంగా ముందుకు నడిచి, వెళ్ళి అరుగు మీద కూర్చున్నాడు. రామచంద్రయ్య నమస్కారాలకి "దీర్ఘాయుష్యమస్తు" అని ఆశీర్వదించాడు.

రంగారావుని చూసీ చూడడంతోనే "దండాలు పంతులుగారూ" అన్నాడు మల్లయ్య—ఎందుకో రంగారావు జవాబుగా 'దీర్ఘాయుష్యమస్తు' అని అనలేకపోయాడు.

"రెండు సంవత్సరాలనుంచి కొలుగింజలు కొలవడం లేదు—పంతులు బాకీ గల్లా (ధాన్యం)కోసం వచ్చాడు పట్నం నుంచి. వెంటనే గల్లాయిచ్చి వ్యవహారం ఫైసల్ చేసుకో" అన్నాడు రామచంద్రయ్య నాందీప్రస్తావనగా మల్లయ్య నుద్దేశించి.

"ఇప్పుడు గల్లా యాడికెల్లి ఏల్లుతది దొరా నాదెగ్గర-నాలుగురోజు లాగితే మొత్తం గల్లా గొలుస్త" అన్నాడు మల్లయ్య దీనంగా.

"రేపు రేపు అంటూ రెండు సంవత్సరాలు దాటే శావు. ఇంకా ఎన్నేళ్ళు బ్రాహ్మలకి ఎగనామం పెడతావు?" అని అడిగాడు రామచంద్రయ్య నిక్కచ్చిగా.

"కుంట గడ్డిబడ్డది — పొలంలో చారెడిత్తులు (గింజలు) పండుతులేవు, బాయి బెట్టబడి పోతున్నది. ఇంక యాడికెల్లి గొలుస్తు దొర గల్ల?" అని మల్లయ్య సంగతి సందర్భాలు వివరించాడు.

"బొత్తిగా లాభం లేకపోతే బావి వదిలేసెయ్యి — ఇంకెవరికైనా కౌలు కిచ్చుకుంటాడు పంతులు" అని సూచించాడు రామచంద్రయ్య.

"ఆ బాయికాడ బుట్టి, ఆ బాయికాడ పెరిగిన—సస్తే ఆ బాయి గడ్డమీదే సావాలె. గిప్పుడు (ఇప్పుడు) యేమి మొకం బెట్టుకొని వదిలెయ్యమంటవు దొరా?" అని అడిగాడు మల్లయ్య సూటిగా.

ఆ ప్రశ్నకి రంగారావు మనస్సు కలుక్కుమంది. కాని అతను ఏమీ కల్పించుకోలేదు మధ్యలో.

"నీ వెధవవేషాలు నా దగ్గర సాగవు. కొలిస్తే బాకీ గింజలు వెంటనే కొలువు. లేకపోతే వెంటనే భూమికి రాజీనామా యివ్వు" అని నిష్కర్షగా చెప్పాడు రామచంద్రయ్య.

"మా తాతలకాడినుంచి ఆ బాయిజేస్తున్నం. గిప్పుడు బాయి యిడిసిపెట్టి యాడికిపోను దొరా?" అని అడిగాడు మల్లయ్య, తన కేదైనా బ్రతుకుతెరువు చూపించమన్నట్లు జాలిగా. ఆ వాక్యానికి రంగారావు హృదయం అమాంతంగా కరిగింది. "పేదిని పీడించడ మెందుకు. వదిలివేతామా" అనుకున్నాడు మనస్సులో—కాని ఛాయపెళ్ళి, ఒక పెద్ద సమస్యగామారి

అతని కళ్ళముందు ఆకాశం ఎత్తున లేచింది. దానితో రంగా రావు హృదయం చప్పున గడ్డకట్టింది.

"పోనీ, సామ్మూ సంబంధం, గొడ్డూ గోదా ఏమైనా వుంటే వెంటనే అమ్మి బాకీ చెల్లించు" అన్నాడు రామ చంద్రయ్య మల్లయ్యని.

"నాతాన (దగ్గర) సొమ్ము, గిమ్ము యాడుంది దొరా— పోల్ల (అమ్మాయి) పెండ్లికి వలిశంత అప్పు జేసిన — అప్పు లోళ్ళువచ్చి రెండు కోడెలు గొటుక పోయిను. ఒక యెద్దు నాం దిని సచ్చింది. గిప్పుడు ఒక బక్క దున్న పో తున్నది నాతాన" అన్నాడు మల్లయ్య జవాబుగా.

"వీడు మంచి మాటలతో ఏమాత్రం వినేట్టులేదు. ఇంక చూస్తా రెందుకు? వంగబెట్టి వీపుమీద బండ పెట్టండి" అని రామచంద్రయ్య ఆగ్రహావేశంలో కావలి వాళ్ళని ఉద్దే శించి అన్నాడు.

"నీ కాలు మొక్కుత (కాళ్ళకు మొక్కుత) నా ఇజ్జత్ (పరువు) తీయకు దొరా, నా ఇజ్జత్ తీయకు దొరా" అని కంట నీరు పెట్టాడు మల్లయ్య. ఇద్దరు కావలివాళ్ళు మల్లయ్యని పట్టుకొని, అతన్ని వంగబెట్టి, వీపుమీద ఒక బండ పెట్టారు. మల్లయ్య వాళ్ళని ఏమీ ఎదిరించలేదు. యజమానికి మచ్చికపడ్డ గొడ్డుకుమల్లే లొంగిపోయాడు ఆ యిద్దరికినీ — ఆ తరువాత మల్లయ్య అవమానంతో ఇటూ, అటూ ఎవ్వరికీ చూడలేదు. నేలకేసి చూస్తున్న అతని మొహం నేలకేసి చూస్తూనే వుండి పోయింది. భూమిపైన ఏకధారగా అశ్రు వులు రాలడం మొదలెట్టాయి.

రామచంద్రయ్య ఆ వ్యవహారాన్ని అంతటితో తాత్కాలికంగా ఆపి, ఇంకొక వ్యవహారంలోకి దిగాడు యాంత్రికంగా.

రంగారావు మొహంలో కత్తి వేసినా నెత్తురుచుక్క లేదు. కూర్చున్నవాడు కూర్చునే వుండిపోయాడు.

కొంతసేపటికి కడవలతో నీళ్ళు పోసినట్టు మల్లయ్యకి చెమటలు కారడం మొదలెట్టాయి. అవమానభారంతో కరిగి నీరౌతున్నాడా అనిపించింది రంగారావుకు. అతను మల్లయ్య కేసి చూడడం మాని ఇంకొకవేపు చూడడం ఆరంభించాడు.

మల్లయ్యకి మరీ నీరసం ఎక్కువైంది. దానితో తల తిరగడం ఆరంభించింది. కళ్ళు చీకట్లు కమ్మాయి. వెంటనే స్పృహతప్పి కుప్పగా కూలాడు మల్లయ్య బండతోసహా.

మల్లయ్య పడిపోవడంతోనే, అక్కడున్న ప్రజ, మల్లయ్య చుట్టూ మూగింది. కొందరు అతన్ని ఎండలోంచి నీడకి తీసుకు వెళ్ళడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. మరికొందరు "వద్దు, వద్దు" అని వారిస్తున్నారు.

మల్లయ్య పడిపోవడంతోనే, రంగారావు రామచంద్రయ్యలు, అమాంతంగా అరుగుమీాద నించి క్రిందికి దూకి, అతను పడిపోయిన చోటుకి పరుగెత్తారు. ఊపిరి సలుపదేమోనని భయపడి, జనాన్ని కొంచెం దూరంగా జరిపారు. ఒకరిని నీళ్ళకోసం పరుగెత్తించారు. ఇంకొకరిని అతని భార్య దగ్గరికి తరిమారు.

మొహంమీాద నీళ్ళు చల్లిన కాసేపటికి కొద్దిగా స్పృహ వచ్చింది మల్లయ్యకు.

"ఇజ్జత్ పోయింది. ఇంక బతికేమి లాభం?" అంటూ గొణుక్కున్నాడు మల్లయ్య ఆ మైకంలోనే.

రంగారావుకి ఆ గోణుగుడికి కళ్ళనీళ్ళ పర్యంతం మైంది.

"పాపం – పట్టు మని పది మెతుకులు తిని ఎన్నిరోజు లైందో!" అంటున్నారు ఎవ్వరో ఆ గుంపులో.

ఆ వాక్యం రంగారావు చెవిని పడింది. మల్లయ్య అంత బీదరికం అనుభవిస్తున్నాడని అతనికి తెలియదు.

ఇంతలోకే మల్లయ్య భార్య మల్లి – "ఏమైంది మామా?" అని గొల్లునఏడుస్తూ అక్కడికి పరుగెత్తుకొచ్చింది. మల్లిని చూడడంతోనే చుట్టూ మూగిన జనం ఆమెకి దారి యిచ్చారు.

మల్లి, మల్లయ్యని సమీపించి చెంబులోని నీళ్ళు చేతితో మొహంమీద వత్తుగా చల్లింది. కొంగుతో మల్లయ్య మొహం తుడ్చింది.

"ఇజ్జత్ పోయింది పిల్లా" అంటున్నాడు మల్లయ్య. ఇంతలోకే ఎవరో వేడి పాలు తీసుకువచ్చి, మల్లికి అందించారు. మల్లి పాల గ్లాసు మల్లయ్య నోటి దగ్గరికి తీసుకు వెడితే, అతను వద్దన్నట్లు మొహం తిప్పుకున్నాడు.

"మల్లయ్య! కొంచెం పాలుతాగు" అని అన్నాడు రంగారావు. గుంపులో ఒకరిద్దరుకూడా అదేమాట అన్నారు. కాని మల్లయ్య వాళ్ళ మాటలు వినిపించుకో లేదు. పాలు తాగనూ లేదు.

"లే మామా మనింటికి పోదాం లే" అన్న మల్లి, తన మెడచుట్టూ అతని చెయ్యి వేసుకొని, మల్లయ్యని నెమ్మదిగా లేపింది. మల్లయ్యని లేపడంలో మల్లికి యిద్దరు ముగ్గురు మనుషులు సహాయం చేశారు.

"పోదాం పా పిల్లా" అంటూ నెమ్మదిగా కదిలాడు మల్లయ్య.

నెమ్మదిగా నడిపించుకుంటూ, మల్లి, మల్లయ్యని యింటికి తీసువెళ్ళింది. రంగారావు కూడా మల్లయ్య యింటి దాకా వెళ్ళివచ్చాడు.

"జర్రంత గట్కు తాగుతావు మామా" అని అడిగింది మల్లి, ఎక్కడి వాళ్ళు అక్కడికి వెళ్ళిపోగానే.

"గింజలు యాడికెల్లి దీసుకొచ్చినవు?" అని అడిగాడు మల్లయ్య మల్లిని ఆతురతగా.

"యెల్లవ్వ జర్రన్ని సజ్జగింజలు పెట్టింది" అన్నది మల్లి సమాధానంగా.

"నా కొద్దు పిల్లా — నా మనస్సు బాగలేదు. నువ్వు జర్రంత దాగి, బుడ్డోడికి పెట్టు" అని అన్నాడు మల్లయ్య.

"నిన్న పొద్దుగల్లి దాగిన గట్కు — జర్రంత దాగు మామా!" అని మల్లి ప్రాధేయపడ్డది.

మల్లి మాటని తోసెయ్యలేకపోయాడు మల్లయ్య. ఏదో ఎంగిలిపడ్డాడు, ఆ పక్కమీదే మల్లిని సంతృప్తిపరిచే ఉద్దేశంతో...

తండ్రిని, ముగ్గురు నలుగురు మనుషులు పట్టుకురావడం చూచి, ఏదో జరిగిందని ఊహించి, క్షణం యింట్లో వుండని మూడేళ్ళ కుర్రవాడు రామయ్య, ఆనాడు తండ్రి పక్కదగ్గరి నించి కదలలేదు.

"నేను పెద్దల ఇజ్జత్ పోడగొట్టిన. బుడ్డోడా నువ్వన్న నిలబెట్టాలె" అన్నాడు మల్లయ్య బుడ్డోడిని దగ్గరికితీసుకుంటూ.

"ఏంటిమామా ఆ మాటలు?" అంది మల్లి కళ్ళల్లో నీళ్ళు నింపుకుంటూ.

మల్లయ్య కాసేపు మధ్యాహ్నం పడుకోవడానికి ప్రయత్నించాడు. కాని అతనికి ఏమాత్రం నిద్రపట్టలేదు. ఉండి వుండి, ఉదయం జరిగిన సంగతులే మాటిమాటికి జ్ఞాపకం రావడం మొదలెట్టాయి అతనికి. పక్కమీద ఇటూ, అటూ పొర్లుతూ కాలం గడిపాడు.

సాయంత్రం చీకటి పడుతుండగా పక్కమీదినుంచి లేచాడు మల్లయ్య.

"యాడికి మామా?" అని మల్లి అడుగుతూనేవుంది. కాని మల్లయ్య మల్లిమాట వినిపించుకోలేదు. ఒక యిత్తడి చెంబు చంకలో పెట్టుకొని, భుజాలమీదినించి చెంబు కనపడ కండా ఒక దుప్పటి కప్పుకొని, నీరసంగా యింట్లోంచి బయ ల్దేరాడు మల్లయ్య. అతను ఎక్కడికి వెడుతున్నదీ మల్లి ఇట్టే గ్రహించింది. "మనస్సు బాగలేదు. పోనియి" అనుకొని మౌనం వహించింది మల్లి.

రాత్రి ఎనిమిది దాటిన తరువాత మల్లయ్య యింటికి తిరిగివచ్చాడు. చెంబు తిరిగిరానిసంగతి మల్లి ఇట్టే పసికట్టింది. చెంబు కుదువబెట్టి భర్త తాగివచ్చాడన్న సంగతి అవలీలగా తెలుసుకుంది.

"పిల్లా, బుడ్డోడు పండుకున్నడా?" అని అడిగాడు మల్లయ్య వచ్చీరావడంతోనే.

"ఆఁ" అంది మల్లి జవాబుగా.

"నువ్వు బుక్కెడు గట్కు తాగినవా?" అని అడి గాడు మల్లయ్య ఆతురతతో.

"ఇంక గట్కా యాడిది మామా? యెల్లవ్వ తాన దెచ్చిన గింజలు పొద్దునట్టె అయిపోయినయి." అంది మల్లి అనునయంగా.

"పోనీలే. ఈ పూటకు మనకు పాప్తం (ప్రాప్తం) లేదు" అన్నాడు మల్లయ్య వేదాంతి ధోరణిలో.

"పిల్లా!"

"ఊఁ"

"ఒకమాట జెపుత యింటావు?"

"యేంది మామా?"

"పొల్ల పెండ్లికి దుచ్చిన చీర (చీర) గట్టుకోని, జెర్ర ఆ అద్దాల రయికెను దొడుక్కో" అన్నాడు మల్లయ్య ప్రేమ ఉట్టి పడుతున్న కంఠంతో.

"ఊర పొద్దుగూక లేదు ఏంది మామ ఈ సరసాలు" అని ప్రణయకోపాన్ని నటించింది మల్లి.

"కట్టుకోక పోతే బుడ్డోడి మీద ఒట్టే" అని బలవంత పెట్టాడు మల్లయ్య.

విధిలేక మల్లి అమ్మాయి పెళ్ళినాడు తనకు భర్త తెచ్చిన ఆకుపచ్చ చీర కట్టుకొని, అద్దాల రవిక తొడుక్కుంది. ఒయ్యారంగా వచ్చి పక్కలో వాలింది.

"వనలచ్చిమి వోలున్నవు" అన్నాడు మల్లయ్య, మల్లిని గట్టిగా ముద్దు పెట్టుకొంటూ.

"బుడ్డోడు పండుకున్నడో, లేదో జర్రసూడు" అని హెచ్చరిక చేశాడు మల్లయ్య కొద్దిసేపటికి.

"మెసుల్తున్నడు మామా!" అని అంది మల్లి కొంటెగా.

మల్లయ్య ఒక నిమిషంపాటు కుర్రవాడిని పరీక్షించి చూచాడు. కుర్రవాడు ఒళ్ళు తెలియకుండా నిద్రపోతూ ఉండడం గమనించి, అతని మనస్సు కుదుట బడింది.

"అబద్ధాలాడుతున్నావ్ పిల్లా."

"లేదు మామా, పండుకో లేదనుకున్నా"

"పిల్లా! నీయన్ని దొంగ ఎత్తులే"

ఆ వాక్యానికి మల్లి ఆకాశం ఎత్తున ఉప్పొంగి పోయింది.........

రాత్రి రెండుజాముల తరువాత మల్లయ్య చడిచప్పుడూ లేకుండా పక్కమీది నుంచి లేచాడు. మల్లి పక్కలో మైమరచి నిద్ర పోతున్నది. చీకూ చింతా లేకండా కుర్రవాడు నిద్ర పోతున్నాడు. మల్లయ్య తిన్నగా కుర్రవాడి మీదికి వాలి, అతన్ని తేలికగా ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. మల్లి లేస్తుందేమోననే భయం కొద్దీ ఆమె దగ్గరికి వెళ్ళలేదు. దూరంగావుండి తదేక దీక్షగా ఆమె మొహంలోకి ఒక నిమిషంపాటు పరికించి చూచాడు. ఆ తరువాత ఒక తాడుతో సహా నెమ్మదిగా పక్కగదిలోకి వెళ్ళాడు. గది తలుపులు బంధించి వేశాడు. ఇంక ఆ గదిలోంచి వెలుపలికి రాలేదు.

మల్లి తెల్లవారుజామున మగత నిద్రలో అలవాటు ప్రకారం పక్కతడిమి చూసుకుంది. పక్క ఖాళీగా వుండడం గమనించి, దిగ్గున లేచి కూర్చుంది. అవతలి కెళ్ళాడో, ఏమోనని కాసేపు భర్త కోసం నిరీక్షించింది. ఎంతకూ రాక పోవడంతో లేచి యిల్లంతా వెతికింది. పడమటి గది లోపల గడియవేసి వుండడం గమనించి, ఒక్క సారే గొల్లుమంది. ఆ ఏడ్పులకి పొరుగున వున్న నాలుగు యిళ్ళవాళ్ళూ మల్లి

యింట్లో పోగైనారు. పడమటి గది తలుపులు బద్దలు కొట్టారు. మల్లయ్య లోపల దూలానికి వ్రేలాడుతూ వున్నాడు.

"ఇజత్ పోయింది. పాపం మల్లయ్య ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు." అన్నారు అందరూనూ. మళ్లీ ఏడ్పులు ఊరంతా ప్రతిధ్వనించాయి.

రెండు రోజుల వరకూ, రఘునాథపల్లె పోలీసు అధికారుల రాకపోకలతో హడావుడిగా ఉన్నది.

ఎవ్వరి ప్రేరేపణతో కూడా ఆ ఆత్మహత్య జరుగలేదని నిరూపించడానికి, రామచంద్రయ్య తలప్రాణం తోకకు వచ్చింది. రంగారావు, రామచంద్రయ్యలు చెరి రెండు వందలు తడిపి ఎక్కడి వ్యవహారం అక్కడ సర్దేశారని ఆ ఊళ్ళో గిట్టని వాళ్ళు చెప్పుకుంటారు.

బ్రతుకు జీవుడా అని నాలుగు రోజుల తరువాత రంగారావు తిరిగి పట్నం చేరుకున్నాడు. "ఊరికి వెళ్ళావేమో, ఏమైందిరా?" అని తల్లి అడిగితే, "ఛాయకి పెళ్ళి అయ్యే యోగం లే"దని నిక్కచ్చిగా చెప్పాడు. మీ సంబంధం మాకు నచ్చలేదని తెలుపుతూ పెళ్ళికొడుకు వాళ్ళకి ఉత్తరం వ్రాసి పడేశాడు రంగారావు.

ఇప్పటి వరకూ ఆ పొలం అమ్ముడు పోనూలేదు; ఛాయ పెళ్ళి ఇంతవరకూ జరగనూ జరగలేదు.

★